

Tomáš Herben – 61 let

V minulém roce dosáhl věku šedesáti let další z generace rostlinných ekologů, kteří v sedmdesátých letech studovali na pražské katedře botaniky, Tomáš Herben. Na rozdíl od většiny ekologických kolegů nebyl Tomáš členem geobotanického oddělení, ale vystudoval na oddělení nižších rostlin. Zde vypracoval bryologickou diplomovou práci (Studie struktury epilithických společenstev mechorostů v Jizerských horách, školitel Jiří Váňa) i kandidátskou dizertační práci (Dynamika invaze *Orthodontium lineare* Schwaegr. v Čechách, vedoucí Robert Neuhäusl). Přesto jeho zaměření bylo od začátku hodně ekologické, dokonce starší z autorů měl vždy dojem, že studium mechů bylo pro něj vždy prostředkem k testování mechanistických hypotéz ekologie společenstev na mírně jiných objektech, než na kterých pracovala většina jeho kolegů.

Přes své mládí ale neodolal tlaku *mainstreamu* a souběžně s publikací svých prací ekologicko-bryologických se stává členem skupiny (spolu s Františkem Krahulcem a Věrou Hadincovou, později i dalšími), která zakládá jednu z vlajkových lodí naší kvantitativní ekologie – dlouhodobé *detailli* sledování (snad odkaz bryologického vzdělání, nebo jednoduše *štouravost*) struktury krkonošských luk spojené s manipulativními experimenty. Tento projekt pokračuje do dneška a je tak jednou z nejdelších experimentálních studií nejen u nás. Rané články z tohoto projektu byly průkopnickými pracemi, které ukázaly důležitost mobility a prostorové dynamiky v rostlinných společenstvech. V současnosti jsou postupně části tohoto systému analyzovány moderními, ale destruktivními metodami, takže rothamstedští se nemusí o svoji pozici obávat.

Tomáš se věnuje řadě dalších projektů a šíře jeho zájmu je opravdu velká. Sahá od převážně terénního výzkumu (kromě již zmíněného krkonošského projektu je to např. výzkum vegetace pískovců nebo výzkum vlivu mravenců a mravenišť na rostlinná společenstva), přes srovnávací studie strategií druhů (vztah klonality ke generativnímu rozmnožování, studie ekologického významu přechodů dřevina/bylina, růstová dynamika rostlin z pohledu buněčných mechanismů, speciace druhů na ostrovech) až po studie převážně teoretické a modelovací, případně studie založené na analýze databází. Sem bychom mohli počítat např. jeho snahu o kvantifikace disturbancí a jejich efektů, neutrální modely invazí, vztah lokální diverzity a species poolu. Hezké jsou i studie metodické, např. ne destruktivní odhady intenzity kompetice.

Tomáš spojuje znalosti terénního botanika a nadšeného *zahrádkáře* se schopnosti teoretického myšlení, což je zřejmě motorem jeho nevšední schopnosti ptát se na důležité a zajímavé otázky. Jeho silnou stránkou je analýza dat (o které ale rád říká, že je to nuda) a matematické modelování. Je možné, že právě toto spojení z něj dělá žádaného partnera v mezinárodních vědeckých projektech – v rejstříku jeho prací najdeme i společně díla s elitou světových ekologů, jako jsou např. Deborah Goldberg, Richard Law nebo Ariel Novoplansky.

Česká ekologie a věda obecně mu ale vděčí za víc, než jen za jeho vědecké výsledky. Značné úsilí věnoval tomu, aby podmínky pro vědce byly rovné, jasné a průhledné. Po sametové revoluci se aktivně podílel na formování a organizaci české vědy, hlavně na reformě Akademie věd. Byl přesvědčen o nutnosti zavést grantový systém (mladší už to nepamatují, ale do konce osmdesátých let byla česká věda řízena pomocí SPZV - státního plánu základního výzkumu, který nebyl příliš flexibilní a nebyl schopen rychle reagovat na nové podněty). Tomáš byl aktivní v Grantové agentuře Akademie věd (GAAV), které vznikla relativně brzy po sametové revoluci a byla vzorem, ze kterého se GAČR mohla poučit. V podobném duchu

se také angažoval v Botanickém ústavu AV ČR při sestavování pravidel vnitřního hodnocení publikací. Akademické službě se nevyhýbá ani později: doktorandi Přírodovědecké fakulty UK se za jeho proděkanování dočkali stanovení jasných pravidel, které je v mnoha případech vymanilo z pozice „holek pro všechno“ a srovnalo jejich pozici „badatelů v naději“.

Rozkročen mezi Botanickým ústavem AV ČR a Přírodovědeckou fakultou UK se od devadesátých let velmi podstatně angažuje i ve výchově mladé generace rostlinných ekologů. Na univerzitě především pěstuje atmosféru rovnosti a svobody bádání a diskuse. Inspiroval nebo přímo zavedl mnohé kurzy – stojí za vznikem terénního kurzu populační biologie, kurzu obecné ekologie a ekologie společenstev a různých jiných, vesměs metodických a diskusních kurzů. Předměty, které přímo vyučuje, bývají hodnoceny spíše jako náročné, ale zároveň formativní. K jeho studentům patří Dan Abazid, Petr Dostál, Tomáš Fér, Zuzana Münzbergová a další. Podstatně ovlivnil také vznik novodobé pražské paleoekologické školy, relativně brzké zavedení molekulárních metod, a jeho působení se zřejmě také odráží v celkovém zaměření pražské geobotaniky, kde dominuje zejména studium mechanismů – jejich pochopení je potom (*pars pro toto*) základem k vysvětlení zákonitostí ve složení rostlinných společenstev.

Tomáš je bezesporu nepřehlédnutelnou postavou rostlinné ekologie (a celé botaniky jako takové) nejen v Česku ale i v celosvětovém měřítku. Jeho vliv na směřování a charakter geobotaniky (a potažmo ekologie či biologie vůbec) na Univerzitě Karlově, zejména pak na minulé i současné studenty tohoto oboru, je nepopiratelný. Přejeme nejen jemu, ale i celému jeho okolí (v neposlední řadě sami sobě), aby ho bádání i práce se studenty (což Tomáš stejně jako my považuje za neoddělitelné součásti) i nadále bavily a aby mu osobní *Dentario-Maletum* vzorně bujelo.